

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی

نویسندگان: فریده رضایی^۱، علی فاطمی‌منش^۲، شهره مختاری^۳

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۱۴

دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۲۴

چکیده

تألیف قلوب و مدارا با انسان‌ها یکی از بزرگترین سفارش‌های دین مبین اسلام به مسلمانان است، و این مهم یکی از اهداف اصلی تأسیس دانشگاه مجازی المصطفی^ع محسوب می‌شود؛ زیرا به واسطه امکان ارتباط راحت، سریع و ارزان با مردم سراسر جهان- در شیوه آموزش از راه دور- فرصت بی‌نظیری وجود دارد تا کشورهای گوناگون با فرهنگ ایرانی- اسلامی آشنا شده، و دیدگاه مثبتی نسبت به شیعیان ایرانی پیدا کنند؛ از این رو، در پژوهش حاضر با توجه به نکات ارائه شده در آیات و احادیث معتبر، تحقیقی میدانی از فارغ‌التحصیلان نیمسال دوم تحصیلی سال ۹۶-۱۳۹۵ که تعداد ۳۰ نفر از ملیت‌های گوناگون بودند، به عمل آمد، و میزان موفقیت دانشگاه مجازی در این رابطه سنجیده شد؛ سپس بر روی پاسخ‌های به دست آمده تحلیل آماری صورت گرفت.

نتایج حاصل از این پژوهش گویای آن است، که دانشگاه مجازی تا حد زیادی در زمینه تألیف قلوب موفق عمل کرده، و توانسته است رضایت بیشتر دانش‌پژوهان با ملیت‌های گوناگون را جلب نموده، و تصورات مثبتی نسبت به اسلام و ایران در ذهن آن‌ها ایجاد کند.

-
- ۱- عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان حضرت معصومه^ع، frezaee1342@gmail.com
  - ۲- مدیر گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفی^ع، FATEMI2435@yahoo.com
  - ۳- پژوهشگر و مدرس دانشگاه مجازی المصطفی^ع، mokhtari.shohreh@ymail.com

با توجه به این امر مشخص می‌شود، که می‌توان از دریچه دنیای مجازی و با جذب قلب‌های انسان‌ها، با تبلیغات سوء علیه ایران و اسلام مبارزه نمود، و با هزینه‌ای کمتر از هزینه تبلیغات سوء صورت گرفته- در همه کشورها- پایگاهی برای دفاع از دین اسلام، مذهب شیعه و فرهنگ ایرانی در میان قلب‌های انسان‌ها تأسیس نمود.

واژگان کلیدی: تألیف قلوب، سیاست‌های آموزشی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

مقدمه

امروزه یکی از مسائل مهم در سطح جهانی برقراری ارتباط سالم و ایجاد سازگاری بین افراد است؛ به گونه‌ای که جامعه جهانی^۱ به سوی پیشرفت و تکامل گام برداشته، و بتواند راهگشای خود و دیگران باشد.

با بررسی آئین‌ها و ادیان الهی مختلفی که در سطح جهان بین جوامع رسمیت دارد، می‌توان دریافت که اساس و پایه تمامی آن‌ها برقراری صلح و دوستی در بین افراد است؛ از آن‌جا که انسان دارای فطرتی خداجوست، صفات شایسته انسانی در او ذاتی است، و فطرت او به گونه‌ای سرشته شده است که پیوسته جویای تکامل، پیشرفت و بهتر شدن است.

یکی از دلایل اسلام‌گرایی افراد در این برهه از تاریخ، توجه این دین به صلح و آرامش است؛ در جهانی که برخی آرامش آن را بر هم زده، و دنیای اطراف خود را به جهانی پر از کینه و نفاق تبدیل نموده‌اند- به‌حق- باید اذعان نمود که صلح و دوستی نعمتی کمیاب و دری‌گرانها است.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی علیه السلام / ۹۳

تفاهم و درک متقابل، چیزی است که قرآن کریم همگان را بدان فرا می‌خواند، و آن را نه تنها به دینداران؛ بلکه به عموم افراد بشر - جز آنان که راه ستم‌پیشگی و ستیزه‌جویی در پیش گرفته‌اند - توصیه می‌کند.

امام علی علیه السلام در حدیث شریفی خوش‌خلقی را زمینه‌ای جهت کسب و جذب قلوب و تأکید دوستی‌ها می‌داند؛ دوستی‌ای که در پی آن انسان آرامش خاصی خواهد یافت:

«حُسْنُ الْخُلُقِ يُورِثُ الْمَحَبَّةَ وَيُؤَكِّدُ الْمَوَدَّةَ»^۱ خوش‌اخلاقی محبت

را به ارث می‌گذارد، و مودت و دوستی را محکم می‌کند.

به طور کلی، احترام به دیگر مذاهب و اعتقادات آن‌ها نه تنها در قرآن کریم و از سوی خداوند متعال مورد تأکید است؛ بلکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز پیوسته آن را مد نظر داشتند؛ لذا احترام به آئین و مذهب دیگران می‌تواند پشتوانه محکمی برای جذب قلوب و ترویج صلح و دوستی در بین افراد باشد؛ چه بسا افرادی که بعد از دیدن چنین برخورد و احترامی از مسلمین، به دین اسلام - که کاملترین دین است - جذب شده، و به آن گرویده‌اند.

در این میان، جامعه المصطفی علیه السلام العالمية بیش از ۳۰ سال است، که در مراکز گوناگون به آموزش حضوری و مجازی زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان می‌پردازد، که واحد دانشگاه مجازی آن یکی از آن‌هاست.

دانشگاه مجازی المصطفی علیه السلام از سال ۱۳۸۷ به عنوان بخشی از جامعه المصطفی علیه السلام در رشته‌های گوناگونی هم‌چون آموزش زبان فارسی به ارائه خدمات آموزشی به افرادی که امکان تحصیل حضوری ندارند، شروع به کار کرد، و به علت انعطافی که در ساعت کار خود ایجاد کرده است، به صورت شبانه‌روزی

به آموزش زبان فارسی می‌پردازد تا زبان‌آموزان بتوانند از سراسر جهان با این دانشگاه ارتباط برقرار کنند، و به فراگیری زبان فارسی بپردازند.

پژوهشگران این مقاله، در صدد هستند میزان موفقیت گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی را در جذب قلوب دانشجویان- در هر مذهب و فرقه‌ای- را سنجیده، و به این نتیجه دست یابند که بخش آموزش زبان فارسی دانشگاه- در این زمینه- تا چه میزان موفق بوده است؟

از آن‌جا که این بخش، هم مخاطب فراوانی دارد و هم بیشتر مخاطبان این دانشگاه قبل از ورود به رشته‌های مختلف و ادامه تحصیل نیازمند آشنایی با زبان فارسی- به عنوان زبان دوم جهان اسلام- هستند، برای نیل به این مقصود، پیشینه تحقیقات قبلی- به ترتیب زمانی- ارائه می‌شود.

پیشینه پژوهش

۱- ارجینی (۱۳۸۵) در مقاله «تألیف قلوب در اسلام» در ضمن بیان آیه‌ای از قرآن کریم در مورد مصرف زکات، به شناسایی «مؤلفه قلوب» پرداخته، و دیدگاه فقهای شیعه و اهل تسنن درباره مصادیق آن را بیان می‌کند، که در نتیجه تحقیق، یکی از راه‌های مسالمت‌آمیز برای دعوت به اسلام در کنار کارهای فرهنگی را کمک‌های اقتصادی معرفی می‌کند؛ لذا تا زمانی که از این طریق امکان جذب کفار به دین اسلام باشد، نوبت به جهاد نظامی نمی‌رسد.

۲- سلطانی (۱۳۸۸) در مقاله «اصول همزیستی با غیر مسلمانان از منظر قرآن کریم» به بیان اصولی می‌پردازد، که ناظر بر روابط غیر مسلمانان است، که اولین اصل آن دعوت به یکتاپرستی و دین اسلام است.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۹۵

با استفاده از روش‌های مسالمت‌آمیز، یکی از آن راه‌ها، دعوت کافران به اسلام با تشویق مالی است تا دل‌هایشان به سوی اسلام متمایل شود، که از آن به عنوان اصل تألیف قلوب یاد شده است.

۳- ضرغامی (۱۳۸۹) در تحقیقی به عنوان «وضعیت آموزش مجازی با هدف‌های تربیت از دیدگاه فلسفه هستی» به نقش آموزش مجازی با هدف‌های تربیتی می‌پردازد؛ تجربه مجازی بیش از آن‌که تجسیدی و همراه با درگیری کامل بدنی با واقعیت باشد، مشاهده‌ای و ذهنی است؛ لذا آموزش مجازی در زمینه آماده کردن فراگیران برای شغل و زندگی آینده، فرصت‌های فراوان و مفیدی فراهم کرده است.

در نتیجه‌گیری تحقیق نیز به برخی تلویح‌های کاربردی هم‌چون پیگیری آموزش مجازی در کنار آموزش حضوری و چهره به چهره، تأکید بر جامع‌نگری در بهره‌گیری از آموزش مجازی به جای یکسونگری فنی، طراحی آموزشی مجازی برای تسهیل خردورزی، نقد و خلاقیت پیشنهاد شده است.

۴- چگنی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «آموزش و پژوهش مجازی؛ مزیت‌ها و چالش‌ها» به شکل‌گیری و ضرورت فضای مجازی اشاره کرده است، و دانشگاه مجازی را به عنوان یکی از گونه‌های آموزش مجازی مطرح نموده، که بر پایه آموزش‌های الکترونیکی دروسی ارائه می‌شود، که نتایج مشابه با یک دوره تدریس در دانشگاه سنتی را دارد.

در همین خصوص به معرفی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ می‌پردازد، و آن را به عنوان نهاد متولی گسترش معارف ناب اسلامی در محیط بین‌الملل با هدف

بهره‌گیری هوشمندانه از آخرین فناوری‌های آموزش روز که قدم در فضای غیر حضوری نهاده است، معرفی می‌نماید؛ به طوری که اکنون با ساختاری مناسب و هماهنگ با ماهیت آموزش الکترونیکی در قالب گروه‌های علمی و غیره مشغول فعالیت هستند.

۵- دهباشی شریف و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «ایجاد رشته تربیت مدرس آموزش مجازی زبان گامی ضروری برای توسعه مشارکت علمی در اجتماعات مجازی» به مسئله اهمیت گسترش زبان خارجی پرداخته‌اند.

ضرورت دسترسی به اطلاعات روز در مجامع علمی و دانشگاهی و توسعه شبکه‌های تخصصی در سطح جهانی، توجه محافل علمی را به گسترش زبان خارجی یا قرار دادن زبان ملی خود در فهرست زبان‌های قابل تعلیم خارجی جلب کرده است.

برای رسیدن به این مهم، ایجاد رشته تربیت مدرس آموزش زبان خارجی می‌تواند گامی اساسی برای مشارکت فعال در اجتماعات تخصصی، و اقدامی مؤثر برای رشد و توسعه هویت علمی و فرهنگی کشور به شمار آید.

۶- مبلغ دایمیر دادی (۱۳۹۱) در تحقیقی به عنوان «تألیف قلوب و سیاست»، تألیف قلوب را از جهت اقتصادی در زمینه زکات و ارتباط آن با سیاست را بررسی نموده است.

پژوهشگر معتقد است ویژگی سیاست انسانی- الهی، که با تألیف قلوب سازگار است، آن است که- غالباً- با تساهل و مهرورزی سیاسی همراه و تألیف قلوب، راهبرد سیاست دلجویی و مهرورزی اسلام است.

۷- وکیلی‌فرد، مهدوی و خدادادیان (۱۳۹۱) در پژوهشی به عنوان «ابزارهای آموزش زبان فارسی در محیط مجازی: از طراحی تا اجرا» ضرورت آموزش زبان فارسی در قالب دوره‌های مجازی را بیان کرده‌اند. آموزش زبان فارسی به عنوان زبان خارجی با توجه به گستردگی و پراکندگی داوطلبان حجم بالای درخواست، عدم وجود منابع کافی و دشوار بودن ارائه دوره‌های حضوری آموزش زبان فارسی برای همگان، اهمیت راه‌اندازی دوره‌های مجازی و غیر حضوری را دو چندان کرده است.

محققین با انجام نیازسنجی و امکان‌سنجی نتیجه گرفتند در ارائه محتوای مناسب آموزشی زبان فارسی باید ابزارهای تازه‌ای متناسب با نوع محتوای درسی ساخته شود، که راهکارهای متعددی در این خصوص ارائه نموده‌اند. مقالات پژوهشگران به سه موضوع تألیف قلوب، آموزش مجازی و زبان به صورت جداگانه پرداخته‌اند، و مورد تحلیل و تحقیق قرار داده و نتایجی را بیان نموده‌اند؛ اما در پژوهش متمرکز آن‌ها به ارتباط این سه موضوع در قالب گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ پرداخته شده است تا از این جهت به موضوعی بدیع و کاربردی پرداخته، و بتوان نتایج آن را برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش زبان فارسی در فضای مجازی مورد استفاده قرار داد.

۸- حاجی جباری (۱۳۹۲) در تحقیقی به عنوان «بررسی تألیف قلوب در فقه امامیه» با نگاه جامع‌تری، اصل تألیف قلوب را بررسی کرده، و می‌نویسد:

می‌توان به این اصل نگاه جامع‌تری داشت، و در سطح کلان بین‌المللی و داخلی و روابط بین مسلمانان با یکدیگر و با سایر فرق اسلامی را بهبود بخشید، و با توجه به فراگیر بودن موضوع تألیف قلوب در متن قرآن کریم و احکام فقهی، آن را به عنوان یک قاعده فقهی مطرح نموده است.

۹- دهقانی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی تأثیر فرهنگی (پیوست فرهنگی)

فعالیت در فضای مجازی» به تأثیرگذاری فرهنگی اشاره می‌کند.

در این پژوهش، سیستم‌های آموزشی به مثابه یکی از مهم‌ترین سیستم‌های اجتماعی بشر از چنین وضعیتی برخوردارند؛ در این خصوص، جایگاه دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ به عنوان مرکزی آموزشی - دینی را که در فضای مجازی به فعالیت می‌پردازد، معرفی می‌کند.

بنابراین، پیشنهاد می‌کند دانشگاه مجازی به تأثیرات فرهنگی خود به صورت جدی اندیشیده، و با این ارزیابی به پیوست فرهنگی دست یابد که بر اساس آن تأثیرات مطلوب را تقویت کرده، و تأثیرات نامطلوب فرهنگی فعالیت خود را تعدیل کند.

در این پژوهش سعی شده است روش‌های موجود در ادبیات نظری، ارزیابی تأثیر اجتماعی - که ارزیابی تأثیر فرهنگی یکی از ابعاد آن محسوب می‌شود - با نگاهی به نظریه‌های فرهنگی موجود در حوزه فرهنگ آموزش مجازی، افق‌هایی از این تأثیرات گشوده شده، و راهکارهای متناسب با آن به مدیریت دانشگاه مجازی پیشنهاد شود.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۹۹

۱۰- کریمی و داوری (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «عوامل و چالش‌های وحدت سیاسی اجتماعی در نظام مردم‌سالار دینی از منظر قرآن کریم» در صدد پاسخ به این سؤال هستند، که:

○ عوامل و چالش‌های وحدت سیاسی اجتماعی در نظام

مردم‌سالار دینی چیست؟

آن‌ها به این نتیجه رسیده‌اند، که عوامل و ظرفیت‌های وحدت‌بخش در جامعه، اخوت و عدالت، تألیف قلوب و صلح است، و در ادامه عوامل وحدت‌آفرین و وحدت‌زای اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی با بیان مصادیق و شواهدی از رهبران انقلاب اسلامی با روش توصیفی - تمثیلی بررسی شده است.

۱۱- میر محمدی و شریفی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تألیف قلوب؛ مفهوم، قلمرو و کاربست آن در وضعیت معاصر»، درباره تألیف قلوب می‌نویسند: تألیف قلوب به عنوان یکی از موارد مصرف زکات، ریشه در قرآن دارد، و هدف از آن همدلی و جستجوی روابط دوستانه و ملیت‌همکاری در حفظ صلح و امنیت جوامع اسلامی است.

رویکرد این تحقیق، فقه تطبیقی است، و نتیجه گرفته می‌شود که تألیف قلوب مفهومی گسترده دارد، که هدف آن از یکسو جلب همدلی افراد صاحب رأی و نفوذ برای همراهی و همکاری با جوامع اسلامی است؛ و از سوی دیگر، تقویت باورهای دینی و مکتبی مسلمانان است.

مبانی نظری پژوهش

اسلام دین ایجاد انس و دوستی میان قلب‌های انسان‌ها است، و از این رو به تألیف قلوب اهمیت فراوانی داده است، که در ادامه به بررسی موردی تألیف قلوب پرداخته می‌شود.

تألیف از ریشه «إلف» است، و مفهوم اجتماع یا پیوستن به جمع و ضمیمه کردن دو جزء کنار هم معنا می‌دهد،^۱ که همراه با انس، دوستی، و مهربانی با دیگران به کار برده می‌شود. تألیف قلوب نیز که ترکیبی اضافی است، به ایجاد اتحاد میان کسان تعبیر می‌شود، که همان ایجاد دوستی و محبت میان مردم است.^۲

بر این اساس، تألیف قلوب به معنی پیوند دادن معنوی دو چیز به یکدیگر است؛ اما در اصطلاح فقهی به معنای حمایت اقتصادی پیامبر، امام یا حاکم اسلامی از کفار، منافقین یا مسلمانان متزلزل است تا آن‌ها به همراهی با اسلام ترغیب شوند، و به این روش - به نوعی - از اسلام دفاع شود؛ لذا افرادی که با این نیت حمایت می‌شوند، «الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ» یا «مُؤَلَّفَةُ الْقُلُوبِ» نامیده می‌شوند.

به طور کلی، در آیات و روایات توجه ویژه‌ای به تألیف قلوب شده است، که در ادامه به برخی اشاره می‌شود:

- توجه به «تألیف قلوب» بین مؤمنان

«هُوَ الَّذِي آيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ وَالْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ»^۳

۱- فراهیدی، ۱۴۱۰، ج ۸، ص ۳۳۶.

۲- دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۴، ذیل حرف «ت».

۳- انفال، ۶۳-۶۲.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۱۰۱

او بود که تو را با یاری خود و مؤمنان نیرومند ساخت، و میان دل‌های آنان الفت انداخت، که اگر آنچه در روی زمین است همه را خرج می‌کردی، نمی‌توانستی میان دل‌های آنان الفت برقرار کنی؛ اما خدا بود که میان آنان الفت انداخت؛ چرا که او توانای حکیم است.

- نعمت برادری میان مسلمانان

«وَأذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا»^۱ و نعمت خدا را بر خود یاد کنید، آن‌گاه که دشمنان [یکدیگر] بودید؛ پس میان دل‌های شما الفت ایجاد کرد تا به لطف او برادران هم شدید.

- مستحقین دریافت زکات

«إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»^۲ صدقات، تنها به فقیران و بینوایان و متصدیان آن و کسانی که دلشان به دست آورده می‌شود، و در [راه آزادی] بردگان و وامداران و در راه خدا و در راه مانده، اختصاص دارد؛ [این] به عنوان فریضه از جانب خداست، و خدا دانای حکیم است.

- نبی مکرم اسلام ﷺ

«خياركم احسنكم اخلاقا الذين يالفون و يؤلفون»^۳ بهترین شما از لحاظ اخلاقی کسانی هستند، که انس و الفت ایجاد می‌کنند، و با دیگران الفت می‌گیرند.

۱- آل عمران، ۱۰۳.

۲- توبه، ۶۰.

۳- نوری، ۱۴۰۸، ج ۸، ص. ۴۵۱.

- امیرالمؤمنین علی علیه السلام

«طوبی لمن یألف الناس و یألفونه علی طاعة الله»^۱؛ خوش به حال

کسی که با مردم انس و الفت می‌گیرد، و مردم هم بر اطاعت از خداوند با او الفت می‌گیرند.

در یک نگاه اجمالی، حداقل سه دیدگاه در مورد این که تألیف شونندگان چه کسانی هستند، وجود دارد:

۱- فقط کفار؛

۲- منافقان و برخی مسلمانان ضعیف الایمان؛

۳- قول به جمع.

شهید اول با اشاره به قول به جمع، به دیدگاه بزرگانی هم‌چون شیخ مفید^۲، ابن ادریس حلی^۳، محقق حلی و علامه حلی اشاره می‌کند، که تألیف شونندگان را علاوه بر کفار، گروهی خاصی از مسلمانان نیز می‌دانند؛^۴ سپس به تشریح تألیف شونندگان مسلمان می‌پردازد، که این گروه از مسلمانان نیز جزو تألیف‌شونندگان بوده‌اند.

این گروه نیز به چهار دسته زیر تقسیم می‌شوند:

۱- گروهی از مسلمانان که در میان کفار طرفدارانی دارند، با پرداخت قسمتی

از زکات به آنها، طرفداران مشرکشان به اسلام آوردن ترغیب می‌شوند.

۱- مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۵۶.

۲- مفید، ۱۴۱۳، ص ۲۴۱.

۳- حلی (محمد بن منصور)، ۱۴۱۰، ص ۴۵۷.

۴- حلی (نجم‌الدین جعفر)، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۵۷۳؛ حلی (حسن بن یوسف)، ۱۴۱۳، ج ۳، ص ۲۰۰.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۱۰۳

۲- آن دسته از مسلمانان که ضعیف‌الایمان هستند، و پرداخت زکات به آنان موجب پایداری آن‌ها در دین می‌گردد.

۳- آن عده از مسلمان‌ها که با گرفتن زکات، به جمع‌آوری زکات از دیگران کمک می‌رسانند، و موجب بی‌نیازی امام مسلمین از گسیل داشتن عاملان زکات می‌گردد.

۴- دسته‌ای از مسلمانان مرزنشین که پرداخت زکات به آنان باعث می‌شود از مرزها در برابر نفوذ و هجومه کفار محافظت کنند، و یا دیگران را به اسلام متمایل گردانده و در نشر اسلام به اطراف مرزهای اسلامی گام بردارند.^۱

بر این اساس- در این پژوهش- به موضوع میزان موفقیت دانشگاه مجازی در تألیف قلوب پرداخته می‌شود.

نتیجه آن‌که تألیف قلوب، از اهداف اصلی فعالیت‌های بین‌المللی مسلمانان است، که در چنین وضعیتی، دانشگاه مجازی با داشتن دانشجویانی از بیش از ۶۰ کشور، به عنوان یکی از دریچه‌های ارتباطی مسلمانان ایران با مردم جهان می‌بایست توجه ویژه‌ای در جذب قلوب انسان‌ها داشته باشد.

برای نیل به این مقصود، ابتدا پرسشنامه‌ای شامل ۱۵ سؤال تهیه شد، و به صورت تصادفی در اختیار ۳۰ نفر از فارغ‌التحصیلان این دانشگاه قرار گرفت تا میزان محبوبیت این دانشگاه، استادان و دیدگاه افراد نسبت به ایران و تشیع پس از آشنایی با دانشگاه مجازی بررسی شود.

۱- شهید اول، ۱۴۱۲، صص. ۳۱۴-۳۱۳؛ شهید ثانی، ۱۴۱۰، ج ۲، ص. ۴۶.

محورهای بررسی شده در این پرسشنامه‌ها- که در ذیل هر بند تبیین می-شود- عبارت است از:

أ. دین اسلام؛ دین انس و الفت

از مهم‌ترین اهداف تربیتی و سیاسی و اجتماعی اسلام و یکی از ارزشمندترین دستاوردهای اسلام در جامعه آشفته و پراکنده جاهلی صدر اسلام است. در این میان، دانشگاه مجازی به عنوان نهادی اسلامی و شیعی، دانشجویانی از دین‌ها و مذاهب گوناگون دارد؛ هر چند وظایف مریبان آن برای جذب قلوب دانشجویان سخت‌تر است؛ چرا که رفتار آن‌ها می‌تواند تبلیغی مثبت یا منفی برای شیعیان محسوب شود.

ب. بسترهای ایجاد کننده تألیف قلوب و انس

انس و الفت در صورتی می‌تواند در میان افراد رواج یابد، و به عنوان صفتی پسندیده در ذات آن‌ها جای گرفته و رشد کند، که بسترهای ایجاد و رشد آن فراهم شود؛ لذا انسان‌ها در صورتی می‌توانند نسبت به یکدیگر مهربان باشند که از بسیاری از رفتارهای تهدیدزا دوری نمایند.

از طرف دیگر، توجه به محبت و دوستی، احترام به شخصیت افراد، پایبندی به اصول اخلاقی، پرهیز از ردائلی مثل خودخواهی و غرور، تفرقه و جدایی، قومیت و نژادپرستی می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به انس و الفت باشد. بسترهای ایجاد کننده تألیف قلوب را می‌توان در محورهای زیر مشاهده کرد:

۱- تفرقه‌گریزی؛^۱

۱- ر.ک: آل عمران، ۱۰۵ و ۱۰۳؛ انعام، ۱۶۰ و ۱۵۳؛ انفال، ۸؛ روم، ۳۲.

۲- عدم پایبندی به قومیت و نژادپرستی؛^۱

۳- ترویج صلح جهانی؛^۲

۴- توجه به محبت و دوستی؛^۳

ج. کارکرد دانشگاه مجازی- به ویژه استادان- در تقویت و تألیف قلوب

دانشگاه مجازی المصطفی ^ﷺ به عنوان نهادی که به واسطه مجازی بودن، امکان تعامل با مردم سراسر جهان را دارد، می‌تواند به عنوان نماینده‌ای از شیعیان در ذهن افراد مطرح شود- و خواه ناخواه- هر رفتار از ناحیه استادان آن به همه شیعیان و ایرانیان تعمیم داده می‌شود.

از این رو توجه زیادی باید در این زمینه صورت گیرد، و استادها و کارشناسان و همه افرادی که با دانشجویان برخورد دارند- لازم است- تلاش خود را برای تألیف قلوب و خودداری از رفتارهای سرد با دانشجویان داشته باشند.

با در نظر گرفتن این مهم، سؤالاتی- به صورت زیر- در این زمینه در

پرسشنامه گنجانده شد:

۱- رفتار استادان با شما در کلاس چگونه بود؟

طیف	بسیار خوب	خوب	معمولی	بد	خیلی بد
تعداد	۱۹	۸	۲	۱	۰
درصد	۶۳,۳٪	۲۶,۶٪	۶,۶٪	۳,۳٪	۰

۱- ر.ک: حجرات، ۱۳.

۲- ر.ک: بقره، ۲۰۸؛ نساء، ۴۸.

۳- ر.ک: مائده، ۵۴؛ طه، ۳۹؛ حجرات، ۷.

با توجه به ارقام به دست آمده در این بخش، مشخص می‌شود که استادان دانشگاه توانسته‌اند نقش مهمی در تألیف قلوب داشته باشند، و با وجود فرهنگ‌های متفاوت دانشجویان، ۳،۳٪ از دانشجویان عملکرد آنها را بسیار رضایت‌بخش توصیف کرده، و ۶،۶٪ از دانشجویان نیز رفتار استادها را خوب ارزیابی کرده‌اند، و تنها ۳،۳٪ رضایت اندکی از برخورد استاد داشته‌اند که این امر نشان دهنده موفقیت دانشگاه مجازی در این زمینه است.

۲- برخورد استادان در شبکه‌های مجازی با شما چگونه بود؟

طیف	بسیار خوب	خوب	معمولی	بد	خیلی بد
تعداد	۱۶	۶	۷	۱	۰
درصد	۵۳،۳٪	۲۰٪	۲۳،۳٪	۳،۳٪	۰

همان‌گونه که از آمار به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها قابل مشاهده است، ۳،۳٪ از دانشجویان، عملکرد استادان در خارج از کلاس را مثبت ارزیابی نموده‌اند، که از این تعداد، ۳،۳٪ رضایت کامل داشته‌اند، و تنها ۳،۳٪ از فعالیت استاد در گروه‌های مجازی اعلام نارضایتی کرده‌اند؛ این درحالی است که ۳،۳٪ از دانشجویان نیز برخوردهای استادها را متوسط دانسته‌اند.

۳- آیا استادان، میان شما و ملیت‌های دیگر تفاوت قائل می‌شدند؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	معمولی	کم	اصلاً
درصد	۵۳٪	۷۳،۳٪	۲۳،۳٪	۳،۳٪	۰

همان‌گونه که از آمار به دست آمده از پرسشنامه‌ها قابل مشاهده است، ۳،۳٪ از دانشجویان، عملکرد استادان در خارج از کلاس را مثبت ارزیابی نموده‌اند، که از این تعداد، ۳،۳٪ رضایت کامل داشته‌اند، و تنها ۳،۳٪ از فعالیت استادان در گروه‌های مجازی اعلام نارضایتی کرده‌اند؛ این درحالی است که ۳،۳٪ از دانشجویان نیز برخوردهای استادها را متوسط دانسته‌اند.

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۱۰۷

۴- آیا زبان‌آموزان از کرامت لازم که شایسته آن‌هاست، برخوردار بوده‌اند؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۰	۱	۲	۵	۲۲
درصد	۰	٪۳,۳	٪۶,۶	٪۱۶,۶	٪۷۳,۳

اعداد و ارقام گویای آن است، که ٪۷۳,۳ در طول مدت تحصیل در دانشگاه مجازی هیچ موردی از تبعیض میان قومیت‌های مختلف را مشاهده ننموده‌اند، ٪۱۶,۶ نیز به میزان خیلی کم شاهد چنین رفتارهایی بوده‌اند، و تنها ٪۳,۳ ابراز نارضایتی کرده‌اند، که این آمار برای دانشگاه مجازی رضایت‌بخش است.

۵- دانشگاه مجازی توانست با شما ارتباط دوستانه برقرار کند؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۱۰	۱۶	۲	۲	۰
درصد	٪۳۳,۳	٪۵۳,۳	٪۶,۶	٪۶,۶	۰

مطابق با آمار، ٪۳۳,۳ از افراد، رفتار کلی کارمندان دانشگاه را بسیار دوستانه دانسته‌اند، ٪۵۳,۳ این رفتار را دوستانه و رضایت‌بخش قلمداد کرده، و ٪۶,۶ میزان برخورد دوستانه را کم دانسته‌اند؛ البته ٪۶,۶ نیز این ارتباط دوستانه را خیلی کم و بیشتر رسمی و اداری اعلام کرده‌اند، که این آمار نشان دهنده توجه فراوان همه افراد شاغل در دانشگاه به تألیف قلوب بوده است.

۶- آیا تا به حال مشکلی با دانشگاه مجازی داشته‌اید؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۰	۰	۲	۱۰	۱۸
درصد	۰	۰	٪۶,۶	٪۳۳,۳	٪۶۰

نتایج بالا نشان دهنده آن است، که ۶۰٪ از فراگیران در طول تحصیل در دانشگاه مجازی دچار هیچ‌گونه مشکلی نشده‌اند، ۳،۳٪ شاهد مشکلات بسیار اندکی بوده‌اند، و ۶،۶٪ با مشکلات کمی مواجه بوده‌اند، نکته مهم این‌که هیچ‌یک از دانشجویان، مشکلات زیاد یا بسیار زیاد را انتخاب نکرده‌اند.

۷- نظر شما درباره اسلام و شیعیان- پس از آشنایی با دانشگاه مجازی-

بهتر شده است؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۷	۱۲	۸	۲	۱
درصد	۲۳،۳٪	۴۰٪	۲۶،۶٪	۶،۶٪	۳،۳٪

آمار بالا از دانشجویان شیعه و غیر شیعه به دست آمده است، که نشان می‌دهد نظر ۳،۳٪ از افراد پس از برخورد با استادان تغییر بسیار زیادی کرده است، ۴۰٪ این تغییر را زیاد دانسته‌اند، ۲۶،۶٪ از زبان‌آموزان تغییر نظر اندکی داشته‌اند، ۶،۶٪ نظرشان تا حد بسیار کمی تغییر نموده است، و از نظر ۳،۳٪ نیز ارتباط استادان تأثیری بر آن‌ها نداشته است.

۸- آیا کارهای دانشگاه مجازی تأثیری در ایجاد تفرقه در کلاس شما داشته است؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۰	۰	۱	۳	۲۶
درصد	۰	۰	۳،۳٪	۱۰٪	۸۶،۶٪

با توجه به اعداد و ارقام، هیچ‌یک از دانشجویان گزینه زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نکرده‌اند، ۳،۳٪ از دانشجویان این تأثیر را کم دانسته، و ۱۰٪ از افراد نیز اعلام کرده‌اند که این تأثیر ۱۰٪ است؛ هم‌چنین ۸۶،۶٪ از دانشجویان اعلام کرده‌اند که دانشگاه مجازی تأثیری در ایجاد تفرقه نداشته است.

۹- آیا تحصیل در دانشگاه مجازی را به دوستانتان پیشنهاد می‌کنید؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۱۳	۱۵	۲	۰	۰
درصد	۴۳,۳٪	۵۰٪	۶,۶٪	۰	۰

با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه، ۴۳,۳٪ از دانشجویان گزینه بسیار زیاد را انتخاب کرده‌اند؛ یعنی دوستانشان را تا حد بسیار زیادی به تحصیل در دانشگاه مجازی تشویق می‌کنند، ۵۰٪ از افراد نیز گزینه زیاد را انتخاب نموده‌اند؛ این بدان معناست که ۹۳,۳٪ از دانشجویان- به عنوان مبلغ در کشورهای گوناگون- برای دانشگاه مجازی به تبلیغ می‌پردازند، ۶,۶٪ از افراد نیز اعلام کرده‌اند که کمی برای دانشگاه تبلیغ می‌کنند؛ اما هیچ‌کس گزینه خیلی کم و اصلاً را انتخاب نکرده است.

۱۰- بعد از فارغ‌التحصیلی با استادها در تماس خواهید بود؟

طیف	بسیار زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً
تعداد	۱۸	۱۰	۰	۲	۰
درصد	۶۰٪	۳۳,۳٪	۰	۶,۶٪	۰

نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد، ۶۰٪ از افراد گزینه بسیار زیاد و ۳۳,۳٪ نیز گزینه زیاد را انتخاب کرده‌اند، و این بدان معناست که ۹۳,۳٪ از دانشجویان با استادهایشان ارتباطی دوستانه دارند؛ هم‌چنین ۶,۶٪ از افراد گزینه خیلی کم را انتخاب کردند، که نشان دهنده موفقیت استادان در تألیف قلوب دانشجویان است.

۱۱- خدمات دانشگاه مجازی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	بسیار زیاد	طیف
۰	۱	۲	۷	۲۰	تعداد
۰	٪۳	٪۶,۶	٪۲۳,۳	٪۶۶,۶	درصد

کلیت پاسخ‌ها به این پرسش نشان می‌دهد ۶۶,۶٪ دانشجویان، این دوره‌ها را بسیار خوب ارزیابی کرده‌اند، ۲۳,۳٪ کیفیت دوره آموزشی در دانشگاه را خوب دانسته‌اند، ۶,۶٪ از این تعداد، دوره‌ها را معمولی شمرده‌اند، که این افراد نیز ابراز نارضایتی نکرده‌اند، و تنها ۳٪ از افراد از این دوره‌ها راضی نبوده‌اند- که در مجموع- آمار رضایت‌بخشی است.

د. موانع و آسیب‌های پیش‌رو

ی. راهکارهای پیشنهادی جهت کارآیی بهتر

در انتهای این بخش، به ارائه پیشنهادهایی به منظور رسیدن به کارایی بهتر و مناسب‌تر از پژوهش، پرداخته می‌شود:

- ۱- برخوردارها می‌بایست همراه با خوش‌خلقی، مدارا، نرمش و رأفت، طمأنینه و آرامش باشد.
- ۲- لازم است از خشونت و عکس‌العمل‌های آنی جلوگیری کرد.
- ۳- در محیط کلاس باید به مسائل فرهنگی و اسلامی نیز پرداخت.
- ۴- پیش از شروع کلاس‌ها، پیشینه‌ای از دین و ملیت فراگیران به استادها ارائه شود تا از برخی از مشکلات بالقوه جلوگیری شود.

- ۵- استادان، نمایندگان شیعیان و ایرانیان هستند؛ این مهم همیشه در نظر گرفته شود.
- ۶- در کلاس‌های چندملیتی نیاز است بیش از پیش به عدالت در کلاس توجه شود تا از بروز سوء تفاهم‌ها جلوگیری شود.
- ۷- از شوخی‌های دینی و قومی در محیط کلاس و در شبکه‌های مجازی خودداری شود.
- ۸- رأفت اسلامی در همه مراحل برخورد با دانشجویان مدنظر قرار گیرد.
- ۹- کلاس می‌بایست پویا و جذاب باشد تا شوق فراگیری و ادامه کلاس در زبان‌آموز بیشتر شود.
- ۱۰- احترام به همه ادیان الهی - در همه موقعیت‌ها- رعایت شود.
- ۱۱- به نظرات دانشجویان توجه شود.
- ۱۲- مسائل دینی - به طور غیر مستقیم- و حساب شده طرح شوند.
- ۱۳- همیشه به انس و الفت میان مردم جهان توجه شود.
- ۱۴- به جای تأکید بر مسائل بحث‌برانگیز، تلاش شود به حقیقت دین پرداخته شود.
- ۱۵- در تغییر کلاس، زمان و استاد به نظرات فراگیران توجه شود.
- ۱۶- چنانچه کلاسی به دلایل آموزشی منحل می‌شود، نسبت به انتقال سریع دانشجویان خواهان ادامه تحصیل آن کلاس به کلاس‌های دیگر، اقدام شود.

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، ابتدا آیات و روایات مرتبط با تألیف قلوب استخراج شد، و نکات مرتبط با برخورد با دیگران از آن استخراج شد، که این نکات در چند محور تقسیم‌بندی گردید.

در مرحله بعد، پرسشنامه‌ای برای سنجش میزان انطباق رفتار استادان و کارکنان دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ با محورهای استخراج شده تدوین شد، و در اختیار فارغ‌التحصیلان کاردانی زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه که تعداد ۳۰ نفر از ملیت‌های گوناگون بودند، قرار گرفت؛ سپس پاسخ‌های هر یک از سؤالات - به طور جداگانه - تجزیه و تحلیل شدند.

نتایج به دست آمده گویای آن است که دانشگاه مجازی توانسته است با توجه به روح اسلام و نکات مرتبط با تألیف قلوب، تکیه بر کلیات دینی و پرهیز از تأکید بر نکات تفرقه‌برانگیز توانسته است قلب دانشجویانی با ملیت‌های گوناگون را به این نهاد شیعی متمایل نماید تا حدی که این دانشجویان راغب به ادامه همکاری با این دانشگاه هستند، و این دانشگاه را به دیگران معرفی می‌کنند که نشان دهنده رضایت آن‌ها از دوران تحصیلشان در دانشگاه مجازی است.

بر این اساس، می‌توان به کمک توسعه آموزش مجازی آموزش زبان فارسی و بهره‌گیری از استادان و کارکنان متخصص، مؤمن و متعهد فضای کلاس‌ها را جذاب‌تر کرده، و دانشجویان را هر چه بیشتر به فراگیری زبان فارسی ترغیب نمود، و با افزایش پایگاه مردمی در کشورهای مختلف، نه تنها تبلیغات سوء علیه ایران و اسلام را بی‌اثر نمود؛ بلکه بدون پرداخت

جایگاه تألیف قلوب در سیاست‌های آموزشی دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ / ۱۱۳

هزینه‌های اضافی، پایگاه‌هایی خودجوش برای آشنا نمودن ملل گوناگون با فرهنگ غنی شیعی ایرانیان در سراسر جهان ایجاد نمود.

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- نهج البلاغه.
- ۳- ارجینی، حسین، تألیف قلوب در اسلام، معرفت، ۱۰۵ (۱۳۸۵): ۲۲-۱۱.
- ۴- چگنی، حسن، آموزش و پژوهش مجازی؛ مزیت‌ها و چالش‌ها، فصلنامه مریبان، ۳۹ (۱۳۹۰): ۱۱۴-۱۱۰.
- ۵- حاجی جباری، ملیحه، (۱۳۹۲)، بررسی تألیف قلوب در فقه امامیه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران- مرکز.
- ۶- مبلغ دایمیر دادی، محمد امین، تألیف قلوب و سیاست، معرفت سیاسی، سال ۴، ۷ (۱۳۹۱): ۸۷-۱۰۶.
- ۷- حلی، محمدبن منصور، (۱۴۱۰)، السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، چاپ ۲، قم: انتشارات اسلامی.
- ۸- حلی، حسن بن یوسف، (۱۴۱۳)، مختلف الشیعة فی أحكام الشریعة، چاپ ۲، قم: انتشارات اسلامی.
- ۹- حلی، نجم‌الدین جعفر، (۱۴۰۷)، المعتمد فی شرح المختصر، تصحیح محمد علی حیدری و دیگران، قم: مؤسسه سید الشهداء ﷺ.
- ۱۰- دهباشی شریف، فروزان، زندگی، بهمن، ضیاحسینی، سید محمد، ابراهیم‌زاده، عیسی، علی‌پور، احمد، ایجاد رشته تربیت مدرس آموزش مجازی زبان گامی ضروری برای توسعه مشارکت علمی در اجتماعات مجازی، پژوهش اجتماعی، دوره ۴، ۱۰ (۱۳۹۰): ۱۳۵-۱۱۱.

- ۱۱- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، *لغت نامه*، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۱۲- دهقانی، روح الله، ارزیابی تأثیر فرهنگی (پیوست فرهنگی) فعالیت در فضای مجازی، *پژوهش های منطقه ای*، ۱۳ (۱۳۹۳): ۲۱۴-۱۷۵.
- ۱۳- سلطانی، اسمعیل، اصول همزیستی با غیر مسلمانان از منظر قرآن کریم، *الاهیات اجتماعی*، ۱ (۱۳۸۸): ۱۶۲-۱۲۱.
- ۱۴- ضرغامی، سعید، نسبت آموزش مجازی با هدف های تربیت از دیدگاه فلسفه هستی، *مطالعات تربیتی و روانشناسی*، ۱۱ (۱) ۱۳۸۹: ۶۰-۳۹.
- ۱۵- عاملی (شهید اول)، محمدین مکی، (۱۴۱۲)، *البیان*، تصحیح شیخ محمد حسون، قم: محقق.
- ۱۶- عاملی (شهید ثانی)، زین الدین بن علی، (۱۴۱۰)، *الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية*، تحقیق سید محمد کلانتر، قم: کتابفروشی داوری.
- ۱۷- فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۱۰)، *العین*، چاپ ۲، قم: مؤسسه دار الهجرة.
- ۱۸- کریمی، محمود، داوری، روح الله، عوامل و چالش های وحدت سیاسی اجتماعی در نظام مدرنسالار دینی از منظر قرآن کریم، *رهیافت انقلاب اسلامی*، ۳۶ (۱۳۹۳): ۱۹۱-۱۷۳.
- ۱۹- مجلسی، محمد باقر، (۱۴۰۳)، *بحار الأنوار*، بیروت: مؤسسه الوفاء.
- ۲۰- مفید، محمد بن محمد، (۱۴۱۳)، *المقنعة*، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید.
- ۲۱- میرمحمدی، سید مصطفی، شریفی، محمد حسین، تألیف قلوب، *حکومت اسلامی*، ۷۹ (۱۳۹۵): ۵۲-۲۷.
- ۲۲- نوری، میرزا حسین، (۱۴۰۸)، *مستدرک الوسائل ومستنبط المسائل*، قم: مؤسسه آل البيت علیه السلام.
- ۲۳- وکیلی فرد، امیر رضا، مهدوی، محمد امین، خدادادیان، مهدی، ابزارهای آموزش زبان فارسی در محیط مجازی: از طراحی تا اجرا، *پژوهشنامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان*، سال ۱، ۲ (۱۳۹۱): ۸۲-۶۱.